

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

**„Економічна сутність, значення і родова належність
господарської діяльності”**

Студентки 1 курсу групи ПРм - 11
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Строцьень І.І.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Економічна сутність та теоретичні основи управління господарською діяльністю	6
1.1. Суть господарської діяльності.....	6
1.2. Фактори, що впливають на господарську діяльність.....	7
1.3. Управління господарською діяльністю.....	10
РОЗДІЛ 2. Засоби державного регулювання господарської діяльності	15
2.1 Держана підтримка господарської діяльності.....	15
РОЗДІЛ 3. Комплекс заходів щодо підвищення ефективності управління господарською діяльністю	21
3.1 Модель факторів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.....	21
ВИСНОВКИ	31
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

Вступ

Актуальність теми. В умовах формування ринкових відносин в Україні важливе значення набуває здатність підприємства пристосуватися до нових умов господарювання. Це висуває на перший план рішення завдань по забезпеченню організаційно-економічної стійкості і конкурентоздатності підприємства в умовах зовнішнього середовища, що безперервно змінюється, особливо при проведенні економічних реформ.

На даний час на багатьох підприємствах спостерігається неефективне використання виробничого потенціалу, що свідчить про низьку ефективність виробництва практично у всіх галузях економіки України. У свою чергу це є результатом низького попиту на вироблену продукцію, тобто фактично продукція, що виробляється на підприємствах України є неконкурентоспроможною. Висока собівартість, низька якість – от причини відсутності попиту.

Таким чином, підвищення ефективності управління господарською діяльністю на підприємствах України – це одна з найважливіших задач як держави (створення сприятливих умов для ефективної діяльності підприємств), так і економістів самих підприємств (аналіз виробничої діяльності, розробка й упровадження заходів щодо підвищення ефективності виробництва).

Суспільство ніколи не було байдужим до витрат на досягнення того чи іншого успіху. В основі прогресу лежить підвищення ефективності управління господарською діяльністю. Тут розуміється економічна й соціальна результативність господарської діяльності.

Запорука успіху діяльності будь-якого підприємства криється в постійному підвищенні ефективності виробництва, систематичному аналізі виробничої

діяльності, розробці й упровадженні заходів, націлених на підвищенні ефективності виробництва.

На сучасному етапі розвитку України, забезпечення стабільної роботи підприємств по випуску конкурентоздатної продукції, є завданням першорядної важливості для керуючих усіх рівнів. Найважливішою якісною характеристикою господарювання на всіх рівнях є – ефективність виробництва.

Зниження витрат виробництва, раціональне використання матеріальних ресурсів, досягнення більш високих економічних показників і, насамперед підвищення продуктивності праці й ефективності виробництва, і на цій базі зниження собівартості – найбільш важливі й актуальні задачі працівників управління господарською діяльністю. Для їхнього вирішення велике значення має удосконалювання управління з метою підвищення його ефективності, оволодіння методами ефективного керування виробництвом, а також розрахунки й порівняння показників ефективності виробництва підприємства.

Необхідною умовою вирішення поставлених завдань є науковий пошук, аналіз, узагальнення практики й обґрунтування такої системи управління підприємством, що могла б забезпечити підвищення ефективності виробництва й насичення ринку високоякісними товарами, доступними для масового споживача.

Виходячи з вищесказаного, тема, розглянута в роботі, є актуальною на сьогоднішній день, у період економічної кризи, спаду виробництва й реформування економіки нашої держави.

Об'єкт дослідження: господарська діяльність підприємства.

Предмет дослідження: управління господарською діяльністю підприємства.

Мета: дослідити та проаналізувати сутність господарської діяльності.

Завдання:

1. Розкрити суть господарської діяльності.
2. Проаналізувати фактори, що впливають на господарську діяльність.
3. Проаналізувати заходи щодо підвищення ефективності управління господарською діяльністю.

Науково-теоретичною основою дослідження господарської діяльності стали праці відомих учених минулого та сьогодення. Вагомий внесок у розроблення даної проблем зробили українські та зарубіжні науковці: Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С., Бобров В.Я., Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І., Григорук А.А., Палюх М.С та ін.

Обсяг і структура роботи обумовлені метою та завданнями дослідження, а також логікою розташування в ній матеріалу. Курсова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Розділ 1. Економічна сутність та теоретичні основи управління господарською діяльністю.

1.1. Суть господарської діяльності.

Як відомо, у минулому виокремлювали землю, працю й капітал як ключові чинники виробництва; нині до них додають новий чинник – господарський потенціал (потенційну можливість максимально ефективного використання сукупності кадрових, матеріальних і нематеріальних ресурсів). Формування й використання цього потенціалу — це практично і є суттю поняття «господарська діяльність», яке заведено вважати особливою сферою виробничо-господарської або іншої діяльності з метою одержання певного зиску.

Господарська діяльність - це певна система функціонування підприємства, основу якої становлять демократичні форми його економічної діяльності, забезпечення для нього права ініціативи у виборі сфер, форм і методів господарювання, економічної, організаційної та технічної творчості і новаторства. У центрі даної системи знаходиться підприємець - компетентний господарник, здатний забезпечити організацію ведення господарства на базі найновіших досягнень економічної та технічної науки [1].

Підприємцем може бути: дрібний власник, керівник акціонерного товариства, кооператор, орендар і т.д. Господарською діяльністю може займатися, як окрема особа, так і група людей (колективне підприємство). Законодавство України передбачено, що суб'єктами господарської діяльності можуть бути громадяни України та інших держав, не обмежені законом у працездатності або дієздатності, а також юридичні особи усіх форм власності.

Відомо, що серцевину будь-якої економіки складає виробництво, створення економічного продукту. Саме підприємства випускають продукцію, виконують

роботи і послуги, тобто створюють основу для споживання і збільшення національного багатства.

Зарубіжний досвід підтверджує ефективність існування сектору малих підприємств в сучасній економіці. Будь-яка "здорова" економічна система не може обійтися без балансу великого та малого бізнесу. Малі підприємства відіграють провідну роль у зміні структури форм власності, оскільки фактично представляють приватні інтереси [3].

В умовах масового закриття державних підприємств та стрімкого зростання безробіття розвиток малого підприємництва може створити багато можливостей для працевлаштування широких верств населення. Правильне розуміння сутності господарської діяльності впливає також із визначення її значення для функціонування ефективної системи господарювання. Воно (значення) полягає насамперед у тім, що господарська діяльність:

- по-перше, служить головним фактором структурних змін у системі господарювання;
- по-друге, створює живильне середовище для конкуренції і завдяки цьому стає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку країни в цілому;
- по-третє, сприяє найефективнішому використанню інвестиційних, матеріальних і нематеріальних ресурсів;
- по-четверте, забезпечує належну мотивацію високопродуктивної праці.

1.2. Фактори, що впливають на господарську діяльність.

Формування і функціонування соціально орієнтованої та економічно ефективної господарської діяльності можливі за умови створення належного господарського середовища, що має інтегрувати в собі сприятливу суспільно-

економічну ситуацію в країні (регіоні), спиратися на розвинену ринкову економіку з відповідними активними правовими та соціально-економічними регуляторами й ринковою інфраструктурою.

Основними факторами що впливають на господарську діяльність треба вважати:

- 1) стабільність національної кредитно-грошової системи;
- 2) пільгово-стимулюючу систему оподаткування підприємницьких структур (окремих підприємців);
- 3) державну фінансову та інфраструктурну підтримку різномасштабного і насамперед малого підприємництва;
- 4) ефективний правовий захист інтелектуальної і промислової власності;
- 5) науково обґрунтоване й ринкове спрямоване ціноутворення;
- 6) сформованість колективних та індивідуальних матеріальних стимулів;
- 7) інтеграцію підприємництва у світовий економічний простір;
- 8) достатню привабливість іміджу господарської діяльності.

Традиційно існують класична та інноваційна моделі господарської діяльності з альтернативним варіантом їхнього поєднання. Класична модель господарської діяльності незмінно орієнтується на найефективніше використання наявних ресурсів підприємства (організації).

За такої моделі дії підприємця чітко окреслено:

- аналітична оцінка наявних ресурсів;
- виявлення реальних можливостей досягнення поставленої мети бізнесової діяльності;

- використання саме тієї реальної можливості, яка здатна забезпечити максимально ефективну віддачу від наявних фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів.

Інноваційна модель господарської діяльності передбачає активне використання переважно інноваційних організаційно-управлінських, техніко-технологічних і соціально-економічних рішень у сфері різномасштабного бізнесу [4].

Тому практична реалізація цієї господарської моделі має спиратися на таку послідовно здійснювану систему факторів:

- 1) науково обґрунтоване формулювання головної господарської мети;
- 2) усебічна оцінка зовнішнього ринкового середовища з погляду пошуку альтернативних можливостей реалізації запропонованої господарської ідеї;
- 3) неупереджена порівняльна оцінка власних матеріально-фінансових ресурсів і прогнозованих можливостей;
- 4) конструктивний пошук зовнішніх додаткових джерел відповідних видів ресурсів (за потреби);
- 5) ґрунтовний аналіз потенційних можливостей конкурентів у відповідній ніші ринку;
- 6) практична реалізація завдань інноваційного характеру згідно з прийнятою концепцією господарської діяльності.

Управління господарською діяльністю – процес, в основі якого лежить вплив на колектив підприємства та всі сторони його діяльності з метою отримання максимальних результатів.

Такий вплив на кожному підприємстві та організації виконують управлінські кадри. А отже, ефективний процес управління на підприємстві обумовлює результативність діяльності всього підприємства.

Процес управління виконують люди, а отже ефективність процесу управління залежить від ефективності діяльності управлінського персоналу підприємства, яка в свою чергу складається з ефективності діяльності окремих груп працівників та груп працівників різного рівня освіти, кваліфікації, тощо.

1.3. Управління господарською діяльністю.

В умовах переходу до ринкових відносин, потрібне гнучке реагування на зміну попиту споживачів на той чи інший вид продукції, росте роль оперативно-виробничого управління. Його завдання – забезпечити чітку і безперебійну роботу підприємства і внутрішньозаводських підрозділів при найбільш ефективному використанні виробничих ресурсів.

Ритмічність виробництва – це ритмічна праця і рівномірний випуск продукції. Це все можна забезпечити планування господарською діяльністю, яке являє собою систему мір, направлених на конкретизацію техніко-економічного плану в часі і просторі. Планування господарською діяльністю є складовою частиною внутрізаводського планування і правильно забезпечує вирішення великого кола завдань.

Завданнями управління господарською діяльністю є :

- Деталізація і розподіл виробничої програми і інших показників плану економічного розвитку по місцю і часу їх виконання;
- Розробка прогресивних календарно-планових нормативів;

- Забезпечення робочих місць сировиною, матеріалами, заготовками, деталями, оснасткою, інструментом;

- Складання графіків руху предметів праці в часі і просторі і доведення їх до виконавців;

- Контроль і регулювання ходу господарської діяльності.

Вирішення всіх цих завдань забезпечує чітку, ритмічну роботу всіх структурних підрозділів підприємства і рівномірний випуск продукції[5].

Виробничо-господарська діяльність підприємства включає в себе такі об'єкти, які необхідно запланувати і організувати:

- 1) виробництво товарної продукції;
- 2) технічна підготовка виробництва;
- 3) допоміжні господарства;
- 4) матеріально-технічне забезпечення;
- 5) праця, кадри і зарплата;
- 6) фінансова діяльність.

Кожний із перерахованих об'єктів планується і організовується окремо, але всі вони між собою взаємозв'язані і направлені на виконання головного завдання підприємства – здійснення господарської діяльності, направленої на отримання прибутку для задоволення соціальних і економічних інтересів членів трудового колективу і інтересів власника майна підприємства. Центральна ланка – це виробництво товарної продукції. Призначення всіх інших ланок – своєчасне забезпечення в достатній кількості основного виробництва засобами виробництва, матеріалами, трудовими і фінансовими ресурсами.

Реалізація плану виробництва на підприємстві досягається всіма структурними підрозділами. На результати роботи кожної виробничої ланки впливає маса факторів. Для нормального процесу виробництва потрібно виявити ці фактори і їх негативну дію, так як це не буде зроблено, то це приведе до зривів виробництва, це потребує постійного поточного контролю і управління за ходом виробництва.

Метод безперервного нагляду, контролю, управління, регулювання виробничого процесу, заснований на календарних планах і використовує технічні засоби для обміну і аналізу інформації і називається диспетчеризацією [6].

Управління і регулювання виконує облік, контроль і диспетчеризацію виробництва, і відповідає таким вимогам:

- забезпечує єдність показників обміну і контролю;
- достовірність інформації;
- своєчасність інформації;

При управлінні і регулюванні ходом виробництва необхідно звести до мінімуму витрати і відхилення від плану і відновляти графіки виконання виробничих завдань.

Управління господарською діяльністю забезпечує ефективне функціонування всього виробничого процесу, який в свою чергу дуже залежить від потужностей підприємства.

Підвищення продуктивності праці і збільшення випуску продукції по діючому обладнанні досягається за рахунок підвищення якості перероблюваної сировини і матеріалів, запровадження нових технологічних процесів,

модернізація обладнання і широке використання передового досвіду колективу підприємства.

Кризовий стан економіки України можна багато в чому пояснити низьким рівнем професіоналізму в управлінні. Втрата професіоналізму викликана тим, що при адміністративно-командній системі більшість керівників мали технократичне мислення, функціонувала система підготовки керівника - конформіста з недостатнім рівнем знань, ділових і професійних якостей, готовністю виконати будь-яку команду, що отримується зверху. При підборі керівників з числа фахівців перевага віддавалася людям, що володіють такими рисами характеру як жорсткість, вимогливість до підлеглих і беззаперечно слухняність вищестоящим, а глибокої професійної компетентності, в тому числі компетентності в спілкуванні, не надавалося серйозного значення.

Запорука успіху діяльності будь-якого підприємства криється в постійному підвищенні ефективності виробництва, систематичному аналізі виробничої діяльності, розробці й упровадженні заходів, націлених на підвищенні ефективності виробництва.

Зниження витрат виробництва, раціональне використання матеріальних ресурсів, досягнення більш високих економічних показників і, насамперед підвищення продуктивності праці й ефективності виробництва, і на цій базі зниження собівартості – найбільш важливі й актуальні задачі працівників управління виробництвом. Для їхнього вирішення велике значення має удосконалювання управління з метою підвищення його ефективності, оволодіння методами ефективного керування виробництвом, а також розрахунки й порівняння показників ефективності виробництва підприємства [7].

Необхідною умовою вирішення поставлених завдань є науковий пошук, аналіз, узагальнення практики й обґрунтування такої системи управління підприємством, що могла б забезпечити підвищення ефективності виробництва й насичення ринку високоякісними товарами, доступними для масового споживача.

РОЗДІЛ 2. Засоби державного регулювання господарської діяльності.

2.1 Держана підтримка господарської діяльності.

Під методом державного впливу на господарські відносини слід розуміти сукупність заходів впливу держави через органи законодавчої, виконавчої та судової влади на суб'єктів господарських відносин з метою створення та забезпечення умов господарської діяльності відповідно до ідеї соціально орієнтованої економіки та національної економічної політики.

Існує ціла низка критеріїв розподілу методів, але найцікавішим є поділ методів за характером впливу на прямі (адміністративний примус) та непрямі (економічне та інше стимулювання).

Формою державного впливу на господарські відносини доречно визнавати зовнішній вираз дії державних органів, що виникає в процесі реалізації їх специфічних завдань і функцій у разі застосування обраного методу державного впливу на економіку.

Розрізняють такі основні правові форми: планування (директивне й індикативне), індивідуальне управлінське рішення, контроль, нагляд, координація, формування звітності, інформаційне забезпечення суб'єктів господарських відносин, припинення правопорушень, поновлення правового становища, покарання винних у порушенні господарського законодавства, нормативне регулювання тощо [8].

ГК оперує терміном «засоби регулюючого впливу», щоправда не даючи його визначення, а лише наголошуючи, що вони застосовуються державою для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного й соціального розвитку.

Основними засобами регулюючого впливу держави на суб'єктів господарювання відповідно до ст. 12 ГК є:

- державне замовлення, державне завдання;
- ліцензування, патентування і квотування;
- сертифікація та стандартизація;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Державне замовлення є засобом державного регулювання економіки способом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання незалежно від їх форми власності.

У випадках, передбачених законодавством, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади можуть установлювати державні завдання, що є обов'язковими для суб'єктів господарювання.

Поставки продукції для державних потреб забезпечуються за кошти Державного бюджету України та інших джерел фінансування, що залучаються для цього, у порядку, визначеному законом.

Торговий патент — це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта підприємницької діяльності чи його структурного (відокремленого) підрозділу вести зазначені види підприємницької діяльності. Торговий патент не засвідчує право суб'єкта підприємницької діяльності на інтелектуальну власність [9].

Спеціальний торговий патент — це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання на особливий порядок оподаткування відповідно до закону.

У необхідних випадках держава застосовує квотування, установлюючи граничний обсяг (квоти) виробництва чи обігу певних товарів і послуг. Порядок квотування виробництва та/або обігу (включаючи експорт та імпорт), а також розподілу квот установлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

У сфері господарювання застосовуються:

- державні стандарти України;
- кодекси усталеної практики;
- класифікатори;
- технічні умови;
- міжнародні, регіональні й національні стандарти інших країн (застосовуються в Україні відповідно до чинних міжнародних договорів України).

Застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для:

- суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в нормативно-правових актах;
- учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти;
- виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні;
- виробника чи постачальника, якщо його продукцію сертифіковано щодо вимог стандартів.

Вільні ціни визначаються на всі види продукції (робіт, послуг), за винятком тих, на які встановлено державні ціни. Вільні ціни визначаються суб'єктами

господарювання самостійно за згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах — також за рішенням суб'єкта господарювання.

Державні фіксовані та регульовані ціни встановлюються на ресурси, що справляють вирішальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, а також на продукцію та послуги, що мають суттєве соціальне значення для населення. Перелік згаданих ресурсів, продукції, послуг затверджує Кабінет Міністрів України.

Державне регулювання цін здійснюється встановленням фіксованих державних та комунальних цін, граничних рівнів цін, граничних рівнів торговельних надбавок і постачальницьких винагород, граничних нормативів рентабельності або запровадженням обов'язкового декларування зміни цін.

Одним з найголовніших інструментів регулювання господарської діяльності є податкова політика держави. Оподаткування відносять до посередніх методів державного регулювання, тобто таких, що ґрунтуються на економічних засобах впливу на відносини, які регулюють державні суб'єкти управлінської діяльності. Вони опосередковуються способом задіяння економічних інтересів без прямого владного примусу та відбиваються на поведінці учасників економічних відносин через створення умов, які впливають на її мотивацію створенням тих чи інших матеріальних стимулів заохочення.

З метою вирішення найважливіших економічних і соціальних завдань держави закони, якими регулюється оподаткування суб'єктів господарювання, повинні передбачати:

- оптимальне поєднання фіскальної та стимулювальної функцій оподаткування;
- стабільність (незмінність) протягом кількох років загальних правил оподаткування;
- усунення подвійного оподаткування;

- узгодженість з податковими системами інших країн.

Ставки податків мають нормативний характер і не можуть установлюватися індивідуально для окремого суб'єкта господарювання.

Система оподаткування в Україні має передбачати граничні розміри податків і зборів, які можна справляти із суб'єктів господарювання. При цьому податки та інші обов'язкові платежі, що відповідно до закону включаються до ціни товарів (робіт, послуг) або відносяться на їх собівартість, сплачуються суб'єктами господарювання незалежно від результатів їх господарської діяльності.

Як правило, раз на півроку Державна податкова адміністрація видає довідник пільг, наданих чинним законодавством юридичним особам щодо сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів [10].

Держава може надавати дотації суб'єктам господарювання: на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинились у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, необхідному для підтримання їх діяльності, на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законом.

Держава може здійснювати компенсації або доплати сільськогосподарським товаровиробникам за сільськогосподарську продукцію, що реалізується ними державі.

Підстави та порядок застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання визначаються законом.

Державна підтримка малого підприємництва здійснюється за такими напрямками:

1) формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;

2) установлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва;

3) запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності;

4) фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва.

Розділ 3. Комплекс заходів підвищення ефективності управління господарською діяльністю.

3.1. Модель факторів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Шляхи підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності - це комплекс конкретних заходів щодо зростання ефективності виробництва в заданих напрямках. У тих випадках, коли підвищення якості продукції, впровадження нової техніки, передового досвіду, технічне переозброєння і реконструкція, впровадження нового господарського механізму впливають на кінцеві результати роботи підприємств, слід як при плануванні, оцінці та стимулюванні діяльності трудових колективів, так і при економічному аналізі повністю виявити і врахувати весь ефект, отриманий за рахунок таких факторів [11].

При обґрунтуванні та аналізі всіх показників економічної ефективності враховуються фактори підвищення ефективності виробництва за основними напрямками розвитку і вдосконалення виробництва. Ці напрямки охоплюють комплекси технічних, організаційних та соціально-економічних заходів, на основі яких досягається економія живої праці, витрат і ресурсів, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Найважливішими факторами підвищення ефективності виробництва тут виступають:

- Прискорення науково- технічного прогресу, підвищення технічного рівня виробництва, виробленої і освоєваної продукції (підвищення її якості), інноваційна політика;

- Структурна перебудова економіки, її орієнтація на виробництво товарів народного споживання, конверсія оборонних підприємств і галузей, вдосконалення відтворювальної структури капітальних вкладень (пріоритет реконструкції і технічного переозброєння діючих підприємств), прискорений розвиток наукомістких, високотехнологічних галузей;

- Вдосконалення розвитку диверсифікації, спеціалізації та кооперування, комбінування і територіальної організації виробництва, вдосконалення організації виробництва і праці на підприємствах і в об'єднаннях;

- Роздержавлення і приватизація економіки, вдосконалення державного регулювання, господарського розрахунку і системи мотивації до праці;

- Посилення соціально-психологічних факторів, активізація людського фактора на основі демократизації і децентралізації управління, підвищення відповідальності та творчої ініціативи працівників, всебічного розвитку особистості, посилення соціальної спрямованості у розвитку виробництва (підвищення загальноосвітнього і професійного рівня працівників, поліпшення умов праці і техніки безпеки, підвищення культури виробництва, поліпшення екології).

Серед усіх факторів підвищення ефективності та посилення інтенсифікації виробництва вирішальне місце належить роздержавлення і приватизації економіки, науково-технічному прогресу та активізації людської діяльності, посиленню особистісного фактора (комунікації, співпраця, координація, прихильність справі), підвищенню ролі людей у виробничому процесі. Всі інші фактори знаходяться у взаємозалежності від цих вирішальних чинників [12].

Залежно від місця і сфери реалізації шляхи підвищення ефективності поділяються на загальнонаціональні (державні), галузеві, територіальні та внутрішньовиробничі. В економічній науці країн з розвиненими ринковими відносинами ці шляхи поділяються на дві групи: внутрішньовиробничі і зовнішні або фактори, що впливають на зміну прибутку і контрольовані з боку фірми і неконтрольовані фактори, до яких фірма може тільки підлаштуватися.

Друга група чинників - це конкретні ринкові умови, ціни на продукцію, сировину, матеріали, енергію, курси валют, банківський відсоток, система держзамовлень, оподаткування, пільги по податках і т.д.

Найбільш різноманітна група внутрішньовиробничих чинників у масштабі підприємства, об'єднання, фірми. Їх кількість і зміст специфічні для кожного підприємства залежно від його спеціалізації, структури, часу функціонування, поточних і перспективних завдань. Вони не можуть бути уніфіковані і єдині для всіх підприємств.

Кількісна оцінка внутрішньовиробничих чинників дається в плані технічного і організаційного вдосконалення виробництва - зниження трудомісткості і зростання продуктивності праці, зменшення матеріалоемності та економія матеріальних ресурсів, економія від зниження витрат виробництва і приріст прибутку і рентабельності, приріст виробничих потужностей і випуску продукції, економічний ефект від реалізації заходів, а також конкретні розміри капітальних витрат і терміни реалізації заходів.

Найважливішим попередньою умовою створення цілісного та ефективного господарського механізму, адаптації підприємств до умов регульованого ринку є подальша розробка комплексу теоретичних і методичних питань у плануванні та

обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність конкретизації напрямків дії та використання головних внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, справляють найістотніший вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції (надання послуг). За принципом ланцюгової реакції вони викликають суттєві (нерідко докорінні) зміни в технічному рівні і продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовці та кваліфікації кадрів тощо.

Обладнанню належить провідне місце в програмі підвищення ефективності, насамперед виробничої, а також іншої діяльності суб'єктів господарювання. Продуктивність діючого устаткування залежить не тільки від його технічного рівня, а й від належної організації ремонтно-технічного обслуговування, оптимальних термінів експлуатації, змінності роботи, завантаження в часі тощо [13].

Матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо розв'язуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції (послуг), раціоналізується управління запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання.

Самі продукти праці, їхня якість і зовнішній вигляд (дизайн) також є важливими чинниками ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Рівень останнього повинен відповідати корисній вартості, тобто ціною, яку покупець готовий заплатити за виріб відповідної якості. Однак для досягнення високої ефективності господарювання самої тільки корисності товару недостатньо. Пропоновані підприємством (організацією) для реалізації продукти праці мають

з'явитися на ринку в потрібному місці, в потрібний час і за добре обдумані ціною. У зв'язку з цим суб'єкт діяльності має стежити за тим, щоб не виникало будь-яких організаційних та економічних перешкод між виробництвом продукції (наданням послуг) та окремими стадіями маркетингових досліджень.

Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності є працівники - керівники, менеджери, спеціалісти, робітники. Ділові якості працівників, підвищення продуктивності їхньої праці багато в чому обумовлюються дієвим мотиваційним механізмом на підприємстві (в організації), підтримкою сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі.

Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування характеризують добру організацію діяльності підприємства (установи), що забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а, отже, вищий рівень ефективності (продуктивності) будь-якої складної виробничо-господарської системи.

При переважанні трудомістких процесів досконаліші методи роботи стають достатньо перспективними для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства (організації). Постійне вдосконалення методів праці передбачає систематичний аналіз стану робочих місць та їхню атестацію, підвищення кваліфікації кадрів, узагальнення та використання нагромадженого на інших підприємствах (фірмах) позитивного досвіду.

Стиль управління, який з'єднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми, практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства (організації). Від нього залежить, якою мірою будуть

враховуватися зовнішні чинники зростання ефективності діяльності на підприємстві (в організації).

Важливою передумовою зростання ефективності діяльності підприємств (організацій) є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури [14].

В даний час всі підприємницькі структури користуються послугами інноваційних фондів і комерційних банків, бірж (товарно-сировинних, фондових, праці) та інших інститутів ринкової інфраструктури.

Безпосередній вплив на результативність діяльності підприємств (організацій) надає належний розвиток виробничої інфраструктури (комунікацій, спеціалізованих інформаційних систем, транспорту, торгівлі тощо). Вирішальне значення для ефективного розвитку всіх структурних елементів економіки має наявність широкої мережі установ соціальної інфраструктури.

Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях господарювання. Найважливішими є структурні зміни економічного та соціального характеру. Головні з них відбуваються в таких сферах: технології, наукових дослідженнях і розробках, супроводжувані революційними проривами в багатьох галузях знань (пропорція імпортованих та вітчизняних технологій); склад і технічний рівень основних фондів (основного капіталу); масштаби виробництва та діяльності (переважно за рахунок деконцентрації з допомогою освіти малих і середніх підприємств та організацій); моделі зайнятості населення в різних виробничих і невиробничих галузях; склад персоналу за ознаками статі, освіти і т.д.

Впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу і, в першу чергу, безвідходних, маловідходних, ресурсозберігаючих технологій і техніки для їх здійснення. Це збільшує вихід продукції з того ж обсягу переробленої сировини, а значить і фондівіддачу. Заміна чинного застарілого обладнання на нове, більш продуктивне і економічне. При нормально функціонуючої економіці за умовами агрегатної концентрації з подвоєнням потужності машин ціна зросте лише в півтора рази.

Найважливішим фактором підвищення ефективності суспільного виробництва, забезпечення високої його ефективності був і залишається науково-технічний прогрес.

До останнього часу НТП проистекав еволюційно. Перевага віддавалася вдосконалення вже існуючих технологій, часткової модернізації машин і устаткування. Такі заходи давали певну, але незначну віддачу. Недостатньо були стимули розробки та впровадження заходів з нової техніки. У сучасних умовах формування ринкових відносин потрібні революційні, якісні зміни, перехід до принципово нових технологій, до техніки наступних поколінь - докорінне переозброєння всіх галузей народного господарства на основі новітніх досягнень науки і техніки.

Найважливіші напрями НТП:

- Широке освоєння прогресивних технологій;
- Автоматизація виробництва;
- Створення використання нових видів матеріалів.

Основні шляхи підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності можна представити у вигляді схеми.

В умовах переходу до ринкової економіки, її початкового етапу дуже важливі заходи науково-технічного характеру. Колективи підприємств, їх керівники головну увагу приділяють матеріального стимулювання праці. Велика частина прибутку після сплати податків направляється до фонду споживання. Таке положення ненормально. Очевидно, у міру розвитку ринкових відносин підприємства почнуть приділяти належну увагу розвитку виробництва на перспективу і будуть направляти необхідні кошти на нову техніку, оновлення виробництва, на освоєння та випуск нової продукції [14].

Недостатньо стимулювалися розробка та впровадження заходів з нової техніки. У сучасних умовах формування ринкових відносин потрібні революційні, якісні зміни, перехід до принципово нових технологій, техніки наступних поколінь, необхідно докорінне переозброєння підприємства на основі новітніх досягнень науки і техніки.

Проблема фінансування науково-технічного прогресу, переозброєння підприємств галузі, впровадження нових сучасних конкурентоспроможних технологій, комплексної механізації та автоматизації виробничого процесу і управління, використання прогресивних форм організації виробництва і праці, всього того, що з'являється в цілях підвищення конкурентоспроможності і є самим актуальним, важливим і просто необхідним. На сучасному етапі економіки найбільш дефіцитним ресурсом є фінанси. Фінансових ресурсів недостатньо на будь-якому рівні національної економіки. Тому проблему фінансування науково-технічного прогресу в галузі треба вирішувати багатопланово і багатоканального.

В цілому в економіці загальновідомі джерела фінансування науково-технічного прогресу в рамках розвитку її галузей, проте проблема полягає в їх реальності - можливості, привабливості для зовнішніх інвесторів, гарантії та ін.

Джерелами фінансування науково-технічного прогресу промислового виробництва є наступні.

- Власні кошти підприємств і, насамперед прибуток, що залишається в їх розпорядженні;

- Кошти вищестоящих організацій (для державних і муніципальних унітарних підприємств), асоціацій, концернів, фінансово-промислових груп (для акціонерних, корпоративних підприємств, господарських товариств);

- Вітчизняні інвестори;

- Зарубіжні інвестори.

В даний час підприємства багатьох галузей промисловості знаходяться у фінансовій скруті. Тому фінансування науково-технічного прогресу з власних коштів обмежена. Однак підприємства в ряді галузей промисловості функціонують рентабельно. Мистецтво при використанні прибутку, що залишається в їх розпорядженні, полягає в оптимальному їх розподілі на накопичення і споживання. Як би не було важко, рентабельні підприємства промисловості повинні в першу чергу направляти прибуток та інші фінансові кошти на технічне переозброєння, інноваційну діяльність та інші актуальні напрямки науково-технічного прогресу. З подоланням сформованих труднощів у вітчизняній промисловості, подальшим динамічним розвитком її підприємства промисловості будуть надходити саме таким чином.

Важливим джерелом фінансування науково-технічного прогресу підприємств промисловості повинні стати інвестори, як вітчизняні, так і зарубіжні. Ряд галузей промисловості якраз відноситься до привабливим об'єктам. Однак кредит поки доріг, гарантії недостатні, ризик значний [8].

З економічної точки зору інвестиції в науково-технічний прогрес взагалі привабливі. Все, що вкладається в науково-технічний прогрес, як правило, повертається в кілька разів швидше, ніж в інші сфери.

Лише вміле використання всієї системи перелічених чинників може забезпечити відповідні темпи зростання ефективності виробничо-господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Конкретними суб'єктами державного регулювання підприємств є — органи законодавчої влади: Верховна Рада України; Президент України як глава держави; органи виконавчої влади: а) загальної компетенції: Кабінет Міністрів України, органи місцевої державної адміністрації; б) галузевої компетенції: Мінпромполітики, Міноборони, Мінпраці, МВС тощо; в) міжгалузевої компетенції: Мінфін, Мінекономіки, Національний банк України; органи місцевого самоврядування.

В більшості випадків державне управління визначається як виконавча, розпорядча діяльність державних органів, що зводиться до впливу управляючої системи (суб'єктів управління) на систему, яка нею управляється (об'єкти управління). Подібні думки ототожнюють державне управління з командно-адміністративною системою управління. Проте зазначені міркування не враховують «залежної» активності суб'єктів управління і певної ролі об'єктів управління у системі організаційних зв'язків. Тому необхідно та доцільно висловити думку, що саме присутність зворотної дії об'єкта на суб'єкт управління на практиці певною мірою сприяла подоланню існування елементів, притаманних командно-адміністративній системі.

Державному регулюванню підприємств, безумовно, повинні бути притаманні як ознаки державного регулювання в цілому, так і певні елементи державного управління. Наведені елементи понятійного апарату названого регулювання опосередковують також його механізм, посилення акцентів регулюючого впливу на рівень законодавчих актів вищого рівня, на механізм прийняття останніх, що забезпечує врахування як мінімум інтересів провідних верств населення, наявність зворотного зв'язку між суб'єктами та об'єктами регулюючого впливу, заміну адміністративно-правових цивільно-правовими методами впливу на одне й те саме коло суспільних відносин, встановлення

стимулюючих форм забезпечення виконання обов'язків або зобов'язань казенних підприємств, гнучкий механізм централізованого кредитування та дотацій з боку держави.

Поряд із загальними методами державного регулювання необхідно виробити комплексний підхід до використання певних непрямих методів, що, безперечно, може передбачати й збереження рудиментів управління. Регулювання і управління повинні відбуватися спільно. Різниця між зазначеними методами впливу держави полягає, насамперед, у різниці об'єктних критеріїв. За державою, безумовно, повинен зберегтися вплив через управління на визначення обсягів виробництва і спеціалізацію казенних підприємств, тоді як регулювання здійснюється як координуючий засіб функціонуючого ринкового механізму і повинно спрямовуватися на взаємодію усіх елементів його об'єкта з одночасним обмеженням безпосереднього державного втручання у внутрішню господарську діяльність суб'єктів ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Подцерковний О., Ломакіна О. Проблеми визначення методів і форм державного регулювання господарських відносин // Підприємництво, господарство та право. — 2002. — № 8. — С. 5.
4. Береславський С., Сегеда С. Ліцензування господарської діяльності / Центр комерційного права. — К., 2002. — 82 с.
5. Сегеда С., Татаревський О. Патентування підприємницької діяльності / Центр комерційного права. — К., 2003. — 96 с.
6. Труш І. Удосконалити правове регулювання малого підприємництва // Право України. — 1999. - №3. — С. 30-33.
7. Підприємницьке право України: Підруч. / За заг. ред. доц. Р.Б.Шишки. — Харків, 2000. — 480 с.
8. Ластовецький А. Вдосконалення державного регулювання підприємництва у ракурсі адміністративної реформи // Право України. — 2002. — № 6. — С. 21.

9. Верховода Л. Підприємництво. Нові форми господарювання // Економіка України. — 2002. — № 10. — С. 66.

10. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. — К.: КНЕУ, 2001.- 387 с.

11. Тян Р. Б. Планування діяльності підприємства. — К.: МАУП, 1998. — С124-126.

12. Заблоцький Б.Ф. и др. Економіка України: Нац. економіка України: // Заблоцький Б.Ф., Кокошко М.Ф., Смовженко Т. С.; За ред. Б.Ф. Заблоцького; Нац. банк України, Львів. комерц. акад.- Львів: ЛБК НБУ, 1997.- 578.

13. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама. — К. : А.С.К., 2001. — 704с.

14. Щербина В. С., Пронська Г. В., Вінник О. М., Белянкевич О. А., Повар П. О. Господарське право: Практикум / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / В.С. Щербина (заг.ред.). — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 319с.